

دکتر سیستانی معمار و عضو هیات علمی دانشگاه در گفت‌وگو با استقامت:

شهرداری طرح میدان ارگ را بدون نظر مشاور دست‌کاری کرده است

❖ اگر طرح کامل اجرا نشود، میدان مجدد پاتوق بزهکاران و کارتن‌خواب‌ها می‌شود

❖ بعید می‌دانم دوام مصالح به‌کار رفته در خیابان تجلی بیش از سه، چهار سال باشد

❖ ایجاد پیاده‌راه به صورت موضعی و نمایشی نتیجه‌چندانی ندارد ❖ شهرداری کرمان به شدت نیاز به تشکیل کارگروه‌های «تخصصی» دارد

❖ اسما پورزنگی آبادی

پروژه پیاده‌راه سازی خیابان تجلی و میدان ارگ به‌عنوان نخستین تجربه از این دست در شهر کرمان، بیش از یک سال است که شروع شده و در حالی که از سوی شورای ششم وعده‌ای تمام آن تا پایان سال گذشته داده شده بود، همچنان ناتمام مانده و در این مدت، با فراز و فرودهای بسیاری نیز همراه بوده است. اگرچه پیش از این، عملکرد شهرداری بیش‌تر به دلیل روند کند پروژه مورد نقد بوده اما اکنون دکتر محمدعلی سیستانی معمار و عضو هیات علمی دانشکده هنر، معماری و شهرسازی دانشگاه آزاد اسلامی کرمان نقد دیگری را مطرح و اعلام می‌کند که شهرداری به‌صورت غیراخلاقی و غیرحرفه‌ای در این طرح مداخله کرده و اصالت طرح خدشه‌دار شده است. او تأکید می‌کند که طرح مشاور یا باید کامل اجرا می‌شود یا اجرا نمی‌شود و اگر هم اصلاحاتی نیاز بود، باید با نظر مشاور و طبق فرآیندهای مرسوم قانونی انجام می‌شد.

او البته با طرح اختلاف‌نظرهایی دارد و بر این باور است: طرح‌هایی که در مجاورت بناهای تاریخی اجرا می‌شود باید به حد غایت مینیمال و کمینه‌گرا باشد و خود طرح هیچ جلوه‌گری و تفاخری نداشته باشد؛ اما می‌گوید: ایده‌ای که طرح دنبال کرده از لحاظ نظری کاملاً پذیرفته است و نباید دست‌کاری می‌شد و باید به آن احترام می‌گذاشتند. به گفته‌ی این معمار، با اجرای کامل این پروژه، وضعیت این محدوده نسبت به گذشته بهتر خواهد شد ولی شرایط ایده‌آلی نخواهد بود. گفت‌گو با او را در ادامه می‌خوانید.

❖ آقای دکتر، کیفیت طرح و اجرای پروژه خیابان تجلی را چه‌طور ارزیابی می‌کنید؟

قبل از هر اظهارنظری درباره‌ی کیفیت طرح هر دو پروژه ارگ و تجلی که طراحی و اجرای آن‌ها جدانشدنی است؛ ابتدا این پرسش مطرح است که چرا تاکنون مستنداتی از این طرح با این اهمیت بالایی که دارد، منتشر نشده یا در سامانه شفافیت شهرداری کرمان بارگذاری نشده تا کارشناسان و متخصصان آن را مشاهده کنند؟ من هم اگر از طرح اطلاعاتی دارم، به‌طور اتفاقی بوده، در حالی که این حق همه شهروندان و متخصصان است که یک طرح را قبل از اجرا شدن ببینند. بنابراین، نخستین نقد بنده این است که چرا این طرح وقتی دیده شد که به مرحله اجرا رسیده بود؟ نکته مهم دیگر اینکه در طرحی که برای میدان ارگ و خیابان تجلی ارائه شده، مداخلاتی از سوی شهرداری صورت گرفته است. می‌دانید هر طرح برای هر خطی که ترسیم می‌کند، ایده و فکری دارد که باید به آن احترام گذاشت؛ ممکن است کسی با آن طرح یا بخشی از آن موافق نباشد؛ کما اینکه خود بنده نیز با بخش‌هایی از آن مخالف بودم، اما در این شکی نیست که وقتی طرحی نهایی شد، نباید توسط کسی، دست‌کاری شود و اگر اصلاحاتی نیاز است باید خود طرح آن را انجام دهد، اما متأسفانه شهرداری به صورت غیراخلاقی و غیرحرفه‌ای در این طرح مداخله کرده است. بنابراین، اصالت طرح خدشه‌دار شده و این بسیار جای سوال دارد.

❖ شهردار کرمان هم گفته که تاکنون چهار بار این طرح بین مشاور و شهرداری رفته و برگشته است. شما می‌گویید بدون نظر طراح، در آن، مداخله و دست‌کاری کرده‌اند اما شهرداری مدعی است که با نظر

طراح بوده است.

حداقل درباره‌ی دست‌کاری‌هایی که در طرح میدان ارگ انجام شده، اطلاع دارم که بدون نظر موافق مشاور بوده است. بنده این توفیق را داشتم که از نزدیک در جریان طراحی این پروژه قرار گیرم و اگر چه از لحاظ مبانی با ایده‌ای که طراح داشت، موافق نبودم، اما می‌توانم بگویم که طرح ارائه‌شده دارای چارچوب نظری و مبانی فکری مشخص و قابل احترامی بود و باید یا تماماً اجرا می‌شود یا تماماً اجرا نمی‌شود. این را می‌دانم بدون نظر طراح، دست‌کاری‌هایی صورت گرفته است. خود مشاور هم بارها به این موضوع اذعان داشته است.

❖ این دست‌کاری در هر دو طرح ارگ و تجلی بوده است؟

بله. البته مجدد یادآوری می‌کنم که این دو پروژه، چه در فرآیند طراحی، چه در اجرا، یک کل منسجم و یکپارچه هستند که تفکیک آن‌ها، ابتر کردن پروژه است.

❖ روند قانونی اصلاح طرح‌ها چگونه است؟ وقتی مشاور طرحی را ارائه می‌کند، اگر شهرداری قصد تغییر آن را داشته باشد، چه‌طور باید عمل کند؟

باید تغییرات و اصلاحات مدنظر را به‌صورت مکتوب صورت‌جلسه و به مشاور اعلام کنند. مشاور یا با توضیحاتی، از طرح دفاع و شهرداری را متقاعد می‌کند یا ویرایش‌های لازم را انجام داده و به کارفرما ارائه می‌دهد. اگر هم شهرداری به‌طور کامل و البته با دلایل قوی با طرح مخالف باشد، با رعایت کلیه مفاد قرارداد و قوانین مالکیت معنوی اثر، با مشاور تسویه‌حساب کرده و سراغ مشاورانی دیگر یا روش‌هایی دیگر از جمله برگزاری مسابقه یا مناقصه یا فراخوان می‌رود؛ نه اینکه، هرطور که خواستند، طرح را تغییر دهند.

❖ اشاره کردید با طرح مخالفت‌هایی داشتید. نقد شما به چه مواردی است؟

البته بنده هرگز خودم را در مقام نقد یکی از اساتید بنام معماری کرمان و حتی ایران نمی‌بینم، ولی اختلاف نظری که بنده دارم مربوط به مبانی تئوری طرح تجلی و ارگ است. بنده فکر می‌کنم وقتی قرار است در مجاورت بناهای تاریخی طرحی را اجرا کنیم و مداخلاتی داشته باشیم؛ طرح باید به حد غایت مینیمال و کمینه‌گرا باشد و در واقع، خود طرح هیچ جلوه‌گری و تفاخری نداشته باشد و تنها به‌عنوان زمینه‌ای ساده در خدمت بناهای ارزشمند مجاور باشد. حداقل گرای برای احترام به بناهای تاریخی مجاور، موضوعی است که بنده بر آن تأکید دارم. در چند متری این طرح آثار بسیار ارزشمندی داریم که این طرح باید در برابر آن‌ها خیلی متواضع باشد. البته رویکردی دیگر نیز وجود دارد که یک نمونه موفق آن، ساخت جسورانه هرم لور وسط یک بنای تاریخی است. اما آیا در اینجا ما می‌توانیم طرحی در چارچوب آن رویکرد و با آن کیفیت اجرا کنیم؟ فکر می‌کنم با توجه به بضاعت فعلی و توان و امکانات مالی و اجرایی و بسیاری مسائل دیگر، ما نمی‌توانیم سراغ طرحی در قالب آن دیدگاه برویم، پس بهتر است به سمت زمینه‌ای خنثی و طرحی متواضع برویم که در خدمت بافت تاریخی باشد. البته متذکر می‌شوم ایده‌ای که طراح دنبال کرده از لحاظ نظری کاملاً پذیرفته است و نباید دست‌کاری می‌شد و باید به آن احترام می‌گذاشتند. نقد دیگر بنده این است که معتقدم باید فرم‌هایی انتخاب شود که متناسب با مصالح موجود و وضعیت اقتصادی و توان اجرایی محدود ما باشد. به‌عنوان مثال در طرح، فرم‌های منحنی فراوان و در اجرا، فقط مصالح

راست‌گوشه را داریم که این تناقض، مفصل‌ها و جزئیات، نازیبایی را ایجاد می‌کند. این طرح در نهایت، از آسمان دیده نمی‌شود بلکه ناظر انسانی است که آن را می‌بیند و این جزئیات است که دیده می‌شود. یکی از دلایلی که از بناهای تاریخی لذت می‌بریم این است که به ریزه‌کاری‌ها و جزئیات توجه کرده‌اند و مصالح، متناسب با فرم انتخاب شده است. در پروژه کنونی اما مصالح دندانه‌دار و منقطع باعث شده جزئیات و اتصالات خوبی را مشاهده نکنیم.

❖ در میدان ارگ که هنوز کار خاصی در آن انجام نشده است. نظراتان درباره‌ی این طرح چیست؟

این‌طور نیست که در میدان ارگ کار خاصی انجام نشده باشد. کف‌سازی وسط میدان تا حد زیادی اجرا شده است. البته اطراف آن را مسدود کرده‌اند و از بیرون چیزی دیده نمی‌شود. طرح مشاور دو فضای پایین‌رفته داشت که برای تجمع و نمایش‌های میدانی مناسب بود و به پویایی فضای شهری کمک می‌کرد اما متأسفانه آن را به‌صورت مسطح اجرا و این دو فرورفتگی را حذف کرده‌اند. این میدان بخشی از تاریخ معماری کرمان است؛ نه به اندازه کاروانسرا و میدان گنجعلیخان، اما هویت خاص خود را پیدا کرده و باید در طرح به آن احترام بگذاریم. مسئله دیگری که وجود دارد این است که نمی‌توان خودرو را کاملاً حذف کرد، از طرفی، نمی‌توان اجازه داد خودرو آزادانه حرکت کند؛ این، یک پارادوکس و یک وضعیت سهل و ممتنع ایجاد می‌کند و به نظر بنده، راه‌حل طراح برای کنترل و محدود کردن حرکت خودرو و در اختیار گذاشتن این فضا به عابران پیاده، مناسب بوده است.

❖ با همه این احوالات و اتفاقاتی که رخ داده، فکر می‌کنید وقتی طرح‌های تجلی و ارگ اجرا شود، از بعد معماری، ارزش‌افزوده‌ای برای شهر ایجاد می‌کند یا همچون پروژه‌های قبلی شهرداری، اسباب نقد و افسوس خواهند بود؟

من مسئله را نه سیاه می‌بینم و نه سفید؛ قطعاً با اجرای این پروژه، وضعیت این محدوده نسبت به گذشته بهتر خواهد شد ولی شرایط ایده‌آلی نخواهد بود. اگر طرح میدان ارگ کامل اجرا شود و فضاهایی که اطراف میدان در نظر گرفته شده از جمله مسیرهای دوچرخه و کالسکه و کافه‌ها و محل‌های نشستن (پارک‌ها) ایجاد شود و بتواند مخاطبان بیش‌تری را به این فضا دعوت کند، فکر می‌کنم فضایی سرزنده خواهیم داشت. همین الان هم، اتفاقات مطلوبی رخ داده از جمله

اینکه بساط کارتن‌خواب‌ها از میدان جمع شده است. ولی می‌شد خیلی بهتر عمل کرد و با مداخلات کمتر در طرح، نتایج بهتری گرفت. ❖ سرزندگی در این محدوده را مشروط به اجرای کامل طرح میدان ارگ دانستید. اما به نظر می‌رسد شهرداری فعلاً بر میانه میدان تمرکز کرده و قصد ندارد همزمان، اطراف میدان را هم اجرا کند. اجرای ناقص طرح چیزی برای دفاع باقی نمی‌گذارد. درست می‌گوییم؟

کاملاً موافقم. عرض کردم که اگر یک خط از طرح عوض شود، هویت آن کاملاً تغییر می‌کند. فعالیت‌هایی که در طرح مشاور برای اطراف میدان پیش‌بینی شده و کاربری‌هایی که طراح در نظر گرفته، شهروندان را به حضور در این فضای شهری ترغیب می‌کند و بالعکس، اگر طرح کامل اجرا نشود، میدان ارگ مجدد پاتوق بزهکاران و کارتن‌خواب‌ها خواهد شد و از لحاظ بافت اجتماعی تغییری حاصل نخواهد شد.

❖ به‌طور کلی این نوع طرح‌ها که پیاده‌راه سازی نقطه‌ای است چه‌قدر می‌تواند به آن هدف و آرمان اصلی که پیاده‌مداری شهر است کمک کند؟

سوال کاملاً به‌جایی پرسیدید. در اینکه رویکرد خودروسالاری در شهرها شکست خورده، تردیدی وجود ندارد. در یک بررسی تاریخی، این موضوع، به مدرنیسم اوایل قرن بیستم و شیفتگی انسان مدرن به اتومبیل بر می‌گردد. با تقسیم‌بندی و زون‌بندی ساده‌انگارانه فعالیت‌های شهری به «سکونت، کار، تفریح و شبکه‌های ارتباطی» شهر مدرن جولانگاه اتومبیل‌ها شد؛ اما از دهه‌های ۶۰ و ۷۰ میلادی با ادعای به اشتباه بودن آن تفکر، مفاهیمی همچون شهر انسان‌مدار، فضای شهری، پیاده‌محوری و سرزندگی مطرح شد که مدیریت و برنامه‌ریزی شهرها را تحت تأثیر خود قرار داده و اکنون، حضور سرزنده شهروندان در فضاهای شهری، آرمان اصلی یک شهر است. تحقیقات بسیاری رابطه میزان نشاط و رضایت شهروندان را با وجود فضاهای شهری پویا و سرزنده اثبات کرده‌اند. اما ما پس از یک قرن هنوز گرفتار آن شیفتگی به اتومبیل و بزرگراه هستیم و پیاده‌مداری و انسان‌محوری فقط به‌صورت موضعی و نمایشی، به حوزه تصمیم‌گیری‌های مدیریت شهری راه یافته است. اکنون که شعار پیاده‌محوری می‌دهیم باید بدانیم که شهر پیاده‌محور این نیست که محدوده‌ای را پیاده‌رو یا پیاده‌راه کنیم تا شهروندان با خودروی شخصی یا تاکسی به آنجا بیایند و

پیاده‌روی کنند، بلکه شهروندان باید بتوانند با حداکثر ۲۰ دقیقه پیاده‌روی ایمن و بدون تداخل با مسیرهای سواره، به تمام کاربری‌های موردنیاز خود اعم از مرکز خرید، بانک، مدرسه و ... دسترسی پیدا کنند. متأسفانه باید بگویم که در هیچ محدوده‌ای از شهر کرمان، چنین شرایطی را نداریم. اینکه به صورت موضعی و نمایشی پیاده‌راه درست کنیم؛ نمی‌گوییم کاملاً مطرود است، ولی نتیجه چندانی ندارد. باید به دل محلات برویم و با سیاست‌گذاری‌های صحیح در کل شهر و توزیع متناسب خدمات شهری، شرایطی فراهم شود تا شهروندان به راحتی بتوانند در همه محلات از همه امکانات یک شهر انسان‌محور بهره‌مند شوند و این اقدامات نمایشی و موضعی که چندان هم اصولی نیستند، فقط فتح بایی برای تبیین اهمیت موضوع باشند. درباره اهمیت موضوع هم لازم نیست که بگویم همه کشورهای توسعه‌یافته دنیا به این نتیجه رسیده‌اند که شهر باید فضایی سرزنده برای حضور انسان‌ها باشد.

❖ از زمانی که پروژه پیاده‌راه سازی خیابان تجلی شروع شده، ارزیابی شهروندان و حتی اعضای شورای شهر کرمان این است که پروژه کند پیش می‌رود. شما دلیل آن را چه می‌دانید؟ فکر می‌کنید طرح سنگین است یا شهرداری ضعیف ورود کرده و اتمام آن را به‌طور جدی دنبال نمی‌کند؟

بی‌تردید پروژه چندان سنگین و کلان نبوده که این‌قدر زمان ببرد. فکر می‌کنم مهم‌ترین موضوع، مدیریت نامطلوب پروژه است. حتما می‌شد بهتر از این کار را جمع کرد. البته ممکن است مسائل مالی هم دخیل بوده باشد که من از جزئیات آن اطلاعی ندارم.

❖ آقای دکتر، در جایی از اظهارات‌تان اشاره کردید که نمی‌توان کاملاً ورود خودرو به این محدوده را ممنوع کرد. البته گفته می‌شود امکان تردد خودرو برای تخلیه بار مغازه‌داران فراهم خواهد شد. شما می‌گویید بعد از اتمام طرح، همچنان خودروها در این خیابان و میدان تردد خواهند داشت؟

در میدان ارگ قرار بر این بود که سنفگرش آن به گونه‌ای باشد که سرعت حرکت خودرو را محدود کند و خودروها در زمان‌های مشخصی مثلاً ۱۱ شب به بعد برای تخلیه بار تردد کنند.